Utbildningsutskottets betänkande

1982/83:15

om statens institut för läromedelsinformation m. m. (prop. 1982/83:79 och prop. 1982/83:100)

ÅTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen *dels* i proposition 1982/83:79 om bibehållande av statens institut för läromedelsinformation, *dels* i proposition 1982/83:100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Skolväsendet punkt D 4 Statens institut för läromedelsinformation samt yrkanden i motioner.

Propositionerna

Regeringen har i proposition 1982/83:79 föreslagit riksdagen att

1. godkänna förslaget att statens institut för läromedelsinformation skall bibehållas och fr. o. m. den 1 juli 1983 få de arbetsuppgifter som redovisats i propositionen,
2. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för granskning av läromedel,
3. godkänna förslaget att läromedelsnämnden bibehålls och att den administrativt knyts till statens institut för läromedelsinformation.

Vidare har regeringen i proposition 1982/83:100, bilaga 10, under punkt D 4 (s. 241–243) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att meddela föreskrifter om avgifter för fastställande av basläromedel,
2. till Statens institut för läromedelsinformation för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 5 367 000 kr.

Motionerna

1982/83:948 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

13. att riksdagen avslår förslaget om medelsanvisning till Statens institut för läromedelsinformation,

1982/83:949 av Kerstin Göthberg m. fl. (c, m, fp) vari yrkas att riksdagen avslår regeringens proposition 1982/83:79 om bibehållande av statens institut för läromedelsinformation,

1982/83:1917 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en mer preciserad definition av läromedelsbegreppet,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo,

1982/83:2174 av Per Unckel m. fl. (m) vari – såvitt nu är i fråga – yrkas

3. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag att till Statens institut för läromedelsinformation för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 5 367 000 kr.

Utskottet

Riksdagen beslöt år 1973 (prop. 1973:76, UbU 1973:28, rskr 1973:242) att inrätta statens institut för läromedelsinformation (SIL) den 1 juli 1974. SIL fick till uppgift att ansvara för registrering av och information om läromedel för ungdomsskolan och vuxenutbildningen. Informationen omfattade sådana läromedel som producenterna anmälde till SIL. SIL fick också i uppgift att fastställa vilka läromedel som skulle registreras som centrala läromedel (fr. o. m. den 1 juli 1982 baslärомedel). Denna verksamhet finansierades till största delen genom avgifter som producenterna erlade när de anmälde läromedel för registrering. På SIL lades också ansvaret att fördela statligt stöd för produktion av läromedel inom bristområden. SIL fick även ansvaret för informationen om invandrarläromedel. SIL blev fr. o. m. budgetåret 1977/78 också tillsynsmyndighet för rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade RPH (prop. 1976/77:100, UbU 1976/77:16, rskr 1976/77:157).

Riksdagen beslöt år 1973 också att inrätta en läromedelsnämnd inom skolöverstyrelsen (SÖ) för granskning av läromedel huvudsakligen i samhällsorienterande ämnen.

Vid riksmötet 1981/82 beslöt riksdagen att SIL skulle avskaffas den 1 juli 1983 (prop. 1981/82:51, UbU 1981/82:8, rskr 1981/82:127). Registreringen av läromedel och läromedelsinformationen skulle ersättas med den informationsverksamhet som sker genom Föreningen Svenska Läromedelsproducenters (FSL) försorg, varvid statens inflytande skulle säkras genom avtal. Ett sådant avtal träffades den 15 mars 1982 och gäller fr. o. m. den 1 juli 1982 och t. o. m. den 30 juni 1987. SIL:s övriga uppgifter, dvs. att fastställa baslärомedel, fördela det statliga produktionsstödet, ha tillsyn över RPH-centralerna samt ha ansvaret för informationen om invandrarläromedel, skulle enligt riksdagsbeslutet överföras till SÖ den 1 juli 1983 och övergångsvis åvila SIL under budgetåret 1982/83. SÖ skulle fr. o. m. den 1 juli 1983 vara anställningsmyndighet för SIL:s personal. Vidare beslöt riksdagen att SÖ:s läromedelsnämnd skulle upphöra med utgången av juni månad 1983. Granskningen inom nämnden skulle ersättas med information till läromedelsköparna i form av yttranden från två granskare och eventuellt yttrande från förlaget.

I nu föreliggande proposition 1982/83:79 föreslår regeringen att SIL skall bibehållas efter den 30 juni 1983 och ha kvar de uppgifter som avsågs föras över till SÖ. Därutöver föreslås SIL bli ansvarig myndighet för tillsynen av verksamheten med läromedelsinformation enligt avtalet med FSL. Regeringen föreslår vidare att läromedelsnämnden skall bibehållas och flyttas från SÖ till SIL den 1 juli 1983 samt att granskningen av baslärornedel i samhällsorienterande ämnen m. m. inte skall förändras utan ske på i huvudsak samma sätt som nu. Förslagen i propositionen inverkar inte på avtalet mellan staten och FSL om läromedelsinformation. SIL avses få i uppdrag att i god tid innan avtalet upphör år 1987 göra en samlad bedömning av avtalets konsekvenser.

I motion 1982/83:949 yrkas avslag på proposition 1982/83:79. Motionärerna anser att riksdagens beslut om läromedelsinformation m. m. från år 1981 bör ligga fast. De anser att alla läromedelsfrågor, med undantag för den information som sköts av FSL under samhällets insyn, bör åvila en enda myndighet och inte splittras på två myndigheter. De framhåller att rationaliseringsvinster kan göras om SÖ får överta SIL:s uppgifter i enlighet med riksdagsbeslutet år 1981.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att statens övergripande ansvar för en tillfredsställande läromedelsförsörjning motiverar att det även fortsättningsvis finns en särskild myndighet som har till huvudsaklig uppgift att bära och utveckla detta ansvar. Därför bör SIL bibehållas även efter den 30 juni 1983 och få de uppgifter som förordas i propositionen. Utskottet anser också att den brett sammansatta läromedelsnämnden med representation för det allmänna bör bibehållas efter den 30 juni 1983 och ha de uppgifter som förordas i propositionen. Den bör, som föreslås i propositionen, knytas till SIL fr. o. m. den 1 juli 1983. Riksdagen bör således med avslag på motion 1982/83:949 godkänna vad som förordas i proposition 1982/83:79.

Som en följd av förslagen i proposition 1982/83:79 om bibehållande av SIL och läromedelsnämnden m. m. föreslår regeringen i budgetpropositionen att riksdagen under förslagsanslaget Statens institut för läromedelsinformation skall anvisa 5 367 000 kr. för budgetåret 1983/84. Riksdagen bemyndigade år 1981 regeringen att besluta om avgifter för granskning av läromedel (prop. 1981/82:51, UbU 1981/82:8, rskr 1981/82:127). I detta sammanhang aviserades att förslag om bemyndigande att meddela föreskrifter om avgifter även för fastställande av baslärornedel skulle föreläggas riksdagen vid ett senare tillfälle eftersom denna fråga borde övervägas ytterligare. I årets budgetproposition begärs nu ett sådant bemyndigande. Riksdagen kommer dessutom enligt propositionerna 1982/83:79 och 1982/83:100 att föreläggas ett nytt förslag under riksmötet 1983/84 som skall avse avgiftsfinansiering även av SIL:s verksamhet och av produktionsstödet.

Yrkandet i motion 1982/83:949 om avslag på proposition 1982/83:79 följs upp i motionerna 1982/83:948 (yrkande 13) och 1982/83:2174 (yrkande 3), i

vilka yrkas att riksdagen inte skall anvisa de av regeringen begärda medlen till SIL. I motion 1982/83:948 föreslås i stället en uppräkning av förslagsanslaget Skolöverstyrelsen med 2 300 000 kr. för att täcka kostnaderna för den personal och de uppgifter som enligt riksdagsbeslutet år 1981 skulle föras över från SIL till SÖ den 1 juli 1983.

Utskottet, som nyss har tillstyrkt förslagen i proposition 1982/83:79 om bibehållande av SIL m. m., föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1982/83:948 yrkande 13 och 1982/83:2174 yrkande 3 anvisar de av regeringen begärda medlen under anslaget Statens institut för läromedelsinformation för budgetåret 1983/84. Till frågan om medelsberäkning under anslaget Skolöverstyrelsen återkommer utskottet i ett senare betänkande.

Utskottet har inget att erinra mot att avgifter tas ut för fastställande av basläromedel och föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om sådana avgifter. Utskottet tar inte nu ställning till de i propositionerna aviserade kommande förslagen till riksdagen om ytterligare avgiftsfinansiering av verksamhet inom läromedelsområdet.

I motion 1982/83:1917 yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om en mer preciserad definition av läromedelsbegreppet (yrkande 3) och att riksdagen hos regeringen skall hemställa om åtgärder för överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo (yrkande 4). Motionärerna befarar att det skärpta ekonomiska läget för kommunerna skall medföra att den vida definitionen i läroplanen för grundskolan av läromedel kan komma att användas för att minska anslagen till läromedel i form av läroböcker och annan direkt kostnadskrävande materiel. Detta förhållande är enligt motionärerna oacceptabelt.

Läromedelsbegreppet har vidgats i den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i förhållande till vad som gällde tidigare. Läromedel är enligt Lgr 80 sådant som lärare och elever kommer överens om att använda för att nå uppställda mål. Hösten 1981 godkände riksdagen ett nytt system med basläromedel, vilka fastställs av statlig myndighet. Dessa basläromedel skall vara tryckt material som täcker väsentliga delar av ämne, ämnesgrupp eller kursmoment i läroplan och som är ägnat att ge fasthet och sammanhang i studierna. I Lgr 80 föreskrivs att eleverna genom kommunernas försorg skall vara garanterade tillgång till sådana basläromedel. Kravet på tillgång till basläromedel innebär dock inte krav på att undervisningen alltid skall grundas på dem. Ibland kan man helt lita till skol- och folkbibliotekens resurser eller arbeta utan tryckta läromedel och bygga upp undervisningen kring experiment och iakttagelser i samhälle och natur (prop. 1981/82:51, UbU 1981/82:8, rskr 1981/82:127).

Med hänvisning till de förändringar i vad gäller läromedlen i skolan som utskottet här har redovisat avstyrker utskottet motion 1982/83:1917 yrkandena 3 och 4.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med avslag på motion 1982/83:949 i denna del godkänner förslaget i proposition 1982/83:79 att statens institut för läromedelsinformation skall bibehållas och fr. o. m. den 1 juli 1983 få de arbetsuppgifter som redovisats i propositionen,
2. att riksdagen beträffande granskning av läromedel med avslag på motion 1982/83:949 i denna del godkänner de riktlinjer som förordats i proposition 1982/83:79,
3. att riksdagen med avslag på motion 1982/83:949 i denna del godkänner förslaget i proposition 1982/83:79 att läromedelsnämnden skall bibehållas och att den administrativt skall knytas till statens institut för läromedelsinformation,
4. att riksdagen med bifall till proposition 1982/83:100 och med avslag på motionerna 1982/83:948 yrkande 13 och 1982/83:2174 yrkande 3 till *Statens institut för läromedelsinformation* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 5 367 000 kr.,
5. att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om avgifter för fastställande av baslärometel,
6. att riksdagen beträffande förstatligande av läromedelsproduktionen m. m. avslår motion 1982/83:1917 yrkandena 3 och 4.

Stockholm den 1 mars 1983

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Björn Samuelson (vpk), Gunnar Hökmark (m), Larz Johansson (c) och Inger Josefsson (c).

Reservationer

1. Statens institut för läromedelsinformation, läromedelsnämnden samt granskning av läromedel (mom. 1–3)

Per Unckel (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Gunnar Hökmark (m), Larz Johansson (c) och Inger Josefsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet delar" och slutar "proposition 1982/83:79" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att riksdagen inte bör riva upp de beslut som fattades så sent som för drygt ett år sedan om att avskaffa läromedelsnämnden och statens institut för läromedelsinformation samt överföra institutets uppgifter – med undantag av läromedelsinformationen som nu sköts av FSL – till SÖ den 1 juli 1983.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att samhällets inflytande över läromedelsmarknaden knappast torde ha försvagats genom att FSL under samhällets insyn nu sköter läromedelsinformationen eller genom att den statliga verksamheten beträffande läromedel skall samlas hos en enda myndighet, nämligen SÖ. Utöver de fördelar som kan vinnas genom att läromedelsfrågorna hanteras av en och inte två myndigheter, bör ett avskaffande av SIL och överförande av SIL:s uppgifter till SÖ innebära rationaliseringsvinster. Mot denna bakgrund föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1982/83:949 avslår förslagen i proposition 1982/83:79 om ändringar av riksdagens beslut år 1981 beträffande statens institut för läromedelsinformation och läromedelsnämnden samt om läromedelsgranskning.

dels att utskottets hemställan under 1–3 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1982/83:949 i denna del avslår förslaget i proposition 1982/83:79 att statens institut för läromedelsinformation skall bibehållas och fr. o. m. den 1 juli 1983 få de arbetsgrupper som redovisas i propositionen,
2. att riksdagen beträffande granskning av läromedel med bifall till motion 1982/83:949 i denna del avslår proposition 1982/83:79,
3. att riksdagen med bifall till motion 1982/83:949 i denna del avslår förslaget i proposition 1982/83:79 att läromedelsnämnden skall bibehållas och att den administrativt skall knytas till statens institut för läromedelsinformation,

2. Medelsanvisningen under Statens institut för läromedelsinformation (mom. 4)

Under förutsättning av bifall till reservation 1

Per Unckel (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Gunnar Hökmark (m), Larz Johansson (c) och Inger Josefsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet, som" och slutar "senare betänkande" bort ha följande lydelse:

Utskottet, som nyss föreslagit att riksdagen med bifall till motion 1982/83:949 skall avslå förslagen i regeringens proposition 1982/83:79 om bibehållande av SIL m. m., föreslår att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:948 yrkande 13 och 1982/83:2174 yrkande 3 även avslår regeringens förslag i budgetpropositionen om medelsanvisning under förslagsanslaget Statens institut för läromedelsinformation. Anslaget försvinner således ur statsbudgeten fr. o. m. budgetåret 1983/84. Till frågan om beräkning av medel för de uppgifter och den personal som den 1 juli 1983 förs över från SIL till SÖ återkommer utskottet under förslagsanslaget Skolöverstyrelsen i ett senare betänkande.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:948 yrkande 13 och 1982/83:2174 yrkande 3 avslår förslaget i proposition 1982/83:100 om medelsanvisning till statens institut för läromedelsinformation för budgetåret 1983/84,

3. Förstatligande av läromedelsproduktionen m. m. (mom. 6)

Per Unckel (m), Birgitta Rydle (m), Göran Almér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Gunnar Hökmark (m), Larz Johansson (c) och Inger Josefsson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Läromedelsbegreppet har" och slutar "och 4" bort ha följande lydelse:

Skolan är för att kunna upprätthålla undervisning av hög kvalitet beroende av goda läromedel. De förslag som förs fram i motion 1982/83:1917 verkar i direkt motsatt riktning. En total samhällskontroll över all läromedelsproduktion undanröjer förutsättningarna för kvalitetsstärkande konkurrens.

Ett förstatligande av läromedelsproduktionen är emellertid allvarligare än så. Ett överförande av produktionen av läromedel i samhällets ägo skulle innebära en radikal centralisering av ett viktigt inslag i undervisningen. Den möjlighet lärarna i dag har att inom vida ramar själva utifrån elevernas bästa och med kunskap om varje skolas speciella förutsättningar välja lämpliga läromedel skulle bli illusorisk om kravet i motionen om förstatligande av läromedelsproduktionen bifölls. En sådan utveckling motverkar direkt den mångsidighet som skolan enligt utskottets uppfattning skall präglas av.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1982/83:1917 yrkandena 3 och 4.

4. Förstatligande av läromedelsproduktionen m. m. (mom. 6)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Läromedelsbegreppet har" och slutar "och 4" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening nödvändigt att riksdagen nu gör de i motionen begärda uttalandena för att garantera att alla elever får tillgång till läroböcker av en sådan kvalitet som riksdagen förutsatt vid sina beslut om grundskolans utformning. Läromedelsbegreppet måste därför få en sådan utformning att kommuner inte kan minska anslagen till läroböcker och annan kostnadskrävande materiel. Vidare bör läromedelsproduktionen överföras i samhällets ägo bl. a. för att motverka att alltmer dominerande monopolföretag får möjlighet att ständigt höja priserna.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1917 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet här anfört.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande förstatligande av läromedelsproduktionen m. m. med bifall till motion 1982/83:1917 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

minab/gotab Stockholm 1983 73727